دوره‌ها و کلاس‌های کاربردی زبان فارسی در اتریش (بخش غیرآکادمیک)(ویراست اول)

۱. درآمد: دو نوع نیاز، دو نوع آموزش

آموزش کاربردی زبان فارسی در اتریش، یعنی آموزشی که خارج از دایره فیلولوژیک و متن‌شناختی دانشگاهی انجام می‌شود، پاسخ به دو نوع تقاضا و نیاز کاملاً متمایز و ساختاری است. نوع اول، نیاز شهروندان اتریشی و آلمانی‌زبانی است که فارسی را برای اهداف عملی و ملموس مانند سفر، تجارت، پیوندهای خانوادگی یا اشتیاق به کشف فرهنگ شرقی می‌آموزند. نوع دوم، نیاز جامعه مهاجر ایرانی، افغانستانی و تاجیک‌تبار (نسل‌های دوم و سوم) است که والدین آن‌ها مایلند زبان مادری را به عنوان یک سرمایه هویتی به فرزندان خود منتقل کنند.

این دو جریان اگرچه تحت یک عنوان واحد یعنی «آموزش زبان فارسی» تعریف می‌شوند، اما از نظر معرفت‌شناختی و پداگوژیک دو فرآیند کاملاً متفاوت هستند. یادگیری زبان فارسی به عنوان زبان دوم با یادگیری زبان فارسی به عنوان زبان مادری یا زبان میراث (Heritage Language)، دو روش‌شناسی، دو نوع منبع درسی و دو روش تدریس کاملاً مجزا را طلب می‌کند.[۱]

۲. چارچوب قانونی: آموزش زبان مادری در مدارس دولتی اتریش

یکی از مترقی‌ترین وجوه نظام آموزشی اتریش، وجود قانون رسمی **«آموزش زبان اول» (Erstsprachenunterricht)** است که پیش‌تر با عنوان عمومی آموزش زبان مادری شناخته می‌شد. بر اساس این مصوبه قانونی، وزارت آموزش، علم و پژوهش اتریش موظف است در صورت رسیدن تعداد دانش‌آموزان متقاضی به حد نصاب قانونی در هر مدرسه دولتی (اعم از ابتدایی و دبیرستان)، کلاس‌های رایگان زبان مادری — از جمله زبان فارسی — را دایر کند. دولت اتریش تمام هزینه‌های مرتبط با استخدام معلمان و فضای آموزشی را متقبل می‌شود و نمره نهایی این درس به عنوان یک ماده درسی رسمی در کارنامه تحصیلی دانش‌آموز ثبت می‌گردد.[۱]

بر اساس آمارهای رسمی منتشر شده توسط وزارت آموزش اتریش (BMBWF)، این طرح حمایتی برای بیش از ۲۶ زبان در سراسر کشور اجرا می‌شود. با این حال، تحلیل داده‌ها نشان‌دهنده یک شکاف بزرگ جغرافیایی و دموگرافیک است؛ در حالی که زبان ترکی در تمام ایالات اتریش و زبان عربی در اکثر مناطق به دلیل تراکم بالای جمعیت و مطالبه‌گری فعال، دارای کلاس‌های پررونق در مدارس دولتی هستند، کلاس‌های زبان فارسی تنها در ۴ ایالت (عمدتاً وین، اتریش سفلی، اتریش علیا و اشتایرمارک) به حد نصاب می‌رسند. این تفاوت آماری برایند عدم آگاهی کافی جامعه فارسی‌زبان از حقوق قانونی خود و همچنین پراکندگی سکونتی آن‌ها در ساختار شهری اتریش است.[۲]

۳. مؤسسات آموزش عمومی و توسعه منابع آموزشی معاصر

در لایه آموزش فارسی به آلمانی‌زبانان، بار اصلی بر دوش **مؤسسات آموزش بزرگسالان (Volkshochschule Wien / VHS)** است. این مؤسسات با برخورداری از شبکه‌ای گسترده از شعب در سراسر مناطق وین، دوره‌های ترمیک زبان فارسی را با تمرکز بر مهارت‌های ارتباطی، مکالمات روزمره و درک شنیداری برگزار می‌کنند. رویکرد پداگوژیک این مراکز کاملاً با فضای سنگین و متن‌محور دانشگاه وین متفاوت و مبتنی بر نیازهای کاربردی است. در سطحی موازی و با استاندارد بالاتر، **مرکز زبان دانشگاه وین (Sprachenzentrum der Universität Wien)** قرار دارد که دوره‌های فشرده آموزش زبان فارسی را برای دانشجویان بین‌المللی، دیپلمات‌ها و عموم علاقه‌مندان ارائه می‌دهد.

در کنار این مؤسسات، فرآیند تألیف و انتشار منابع راهنما برای مخاطبان غیربومی نیز در سال‌های اخیر وارد فاز جدیدی شده است. به عنوان یک دستاورد ملموس در این عرصه، با حمایت رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در اتریش (خانه حکمت ایرانیان) و توسط **انتشارات یونی‌دایالاگ (unidialogue)** در وین، کتابچه تخصصی **«زبان فارسی در اتریش»** در **سال ۲۰۲۶ میلادی** منتشر گردید. این اثر منسجم با تمرکز بر نیازهای بومی زبان‌آموزان در حوزه آلمانی‌زبان تدوین شده است و یک راهنما و منبع آموزشی بسیار کاربردی و ارزشمند برای تمامی علاقه‌مندان و فعالان این عرصه محسوب می‌شود.

٤. مراکز جامعه ایرانی و نهادهای موازی

در پی تحولات بوروکراتیک و بسته‌شدن «مدرسه فارابی» (مدرسه رسمی و دوجانبه تحت نظارت آموزش و پرورش ایران در وین)، ساختار آموزش منسجم فارسی برای کودکان مهاجر دچار انشعاب شد. در این فضا، **مدرسه فارسی حافظ** وابسته به مرکز اسلامی امام علی در وین، بخشی از این خلاء را پر کرد. این مرکز با تدوین برنامه‌های هفتگی (عمدتاً در روزهای آخر هفته)، آموزش زبان فارسی، نگارش و خواندن را برای مقاطع اول تا نهم تحصیلی ارائه می‌دهد.

علاوه بر این مرکز، با همت انجمن‌های مدنی مستقل، کانون‌های فرهنگی افغانستانی‌ها و محافل خانوادگی، کلاس‌های پراکنده‌ای در قالب سازمان‌های مردم‌نهاد (NGO) شکل گرفته است که می‌کوشند پیوند نسل جدید را با خط و زبان فارسی حفظ کنند. اما این شکل از آموزش به دلیل اتکا به بودجه‌های ناپایدار و فضاهای موقت، همواره با چالش استمرار روبرو است.

۵. ارزیابی انتقادی: چالش های روش شناختی و آموزشی

آموزش غیرآکادمیک و کاربردی زبان فارسی در اتریش، علیرغم داشتن بستر قانونی مناسب، با دو چالش کیفی عمیق دست‌وپنجه نرم می‌کند:

* **ترکیب ناهمگون مخاطبان در فضای کلاس:** در بسیاری از مؤسسات عمومی، به دلیل نبود بودجه کافی یا به حد نصاب نرسیدن کلاس‌ها، دانش‌آموزانی که زبان فارسی را به عنوان زبان میراث (زبان گفتگو در خانه) یاد می‌گیرند در کنار زبان‌آموزان کاملاً خارجی (که زبان فارسی برای آن‌ها یک زبان بیگانه است) در یک کلاس قرار می‌گیرند. این چالش پداگوژیک روند پیشرفت هر دو گروه را کند می‌کند. اگرچه **چارچوب مرجع مشترک اروپا برای زبان‌ها (CEFR)** معیارهای دقیقی برای تفکیک سطوح ارائه می‌دهد، اما این استانداردهای اروپایی هنوز به شکل بومی‌سازی‌شده در سیستم‌های آموزش زبان فارسی اتریش به کار گرفته نشده‌اند.[۳]

* **بحران تخصص مدرسان:** بخش عمده‌ای از مدرسان فعال در مدارس ثبت‌نامی و مراکز عمومی، صرفاً به دلیل داشتن «زبان مادری فارسی» به عنوان معلم انتخاب شده‌اند. در دانش زبان‌شناسی کاربردی، تسلط زیستی بر یک زبان هرگز به معنای توانایی تدریس متدولوژیک آن به عنوان زبان دوم نیست. فقدان دوره‌های تربیت مدرس تخصصی در حوزه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، منجر به استفاده از روش‌های سنتی، تکلیف‌محور و خسته‌کننده شده که نرخ ریزش زبان‌آموزان را افزایش می‌دهد.

۶. نتیجه‌گیری: چشم‌انداز و اولویت‌های توسعه آموزش زبان فارسی

آموزش کاربردی زبان فارسی در اتریش از ظرفیت های حقوقی و ساختاری بسیار بالایی برخوردار است که به دلیل پراکندگی نهادی، هنوز به بازدهی بهینه نرسیده است. برای عبور از وضعیت کنونی و ارتقای کمی و کیفی این جریان، توجه به سه اولویت فوری و زیرساختی ضروری به نظر می‌رسد:

نخست، آگاهی‌بخشی و سازماندهی فعالان فرهنگی برای استفاده حداکثری از ظرفیت قانون آموزش زبان اول در مدارس دولتی اتریش؛ دوم، طراحی و برگزاری دوره‌های آکادمیک کوتاه‌مدت برای اعطای گواهینامه‌های رسمی تدریس به معلمان بومی بر اساس استانداردهای مدرن؛ و سوم، تالیف و انتشار کتاب‌های درسی نوین که محتوای آن‌ها به طور دقیق میان نیازهای یک شهروند اتریشی علاقه‌مند به خیام و یک کودک ایرانی متولد وین تمایز قائل شود.

منابع و مآخذ:

- [1]. BIMM — Sprachen Bildung Mehrsprachigkeit. (2017). *Muttersprachlicher Unterricht: Erstsprachen unterrichten im Kontext von Migration*. Graz: Bundeszentrum für Interkulturalität.
- [2]. BMBWF (Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung). (2019). *Der muttersprachliche Unterricht in Österreich — Statistische Auswertung für das Schuljahr 2017/18*. Wien: Referat für Bildungsstatistik.
- [3]. Council of Europe. (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (CEFR)*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- [4]. Volkshochschule Wien (VHS). (2024). "Persisch für Anfänger und Fortgeschrittene: Kursstruktur". Available at: vhs.at/de/kurse/persisch.
- [5]. Sprachenzentrum der Universität Wien. (2024). "Sprachkurse für Moderne Fremdsprachen: Persisch". Available at: sprachenzentrum.univie.ac.at.
- [6]. BoniDialog Verlag. (2026). *Persische Sprache in Österreich: Ein Leitfaden و Handbuch*. Wien: Unterstützt von Kulturabteilung der Botschaft (Iranisches Weisheitshaus.(